

CUD W MIEŚCIE WÖRGL

W 1932 r. niewielkie miasto Wörgl w Austrii stało się zieloną wyspą na oceanie szalejącego kryzysu finansowego, sławne poza granicami kraju, a nawet kontynentu.

Wörgl doświadczało negatywnych skutków kryzysu, rosnącego bezrobocia, wzrostu drobnej przestępczości i zapaści lokalnej ekonomii. Zrozpaczony burmistrz Michael Unterguggenberger, słuchając jałowych sporów politycznych i obserwując rodzinne miasto

każdego dnia popadające w ruinę, sięgnął po alternatywne koncepcje wybitnego ekonomisty Silvio Gesella. Po przedyskutowaniu ich z samorządem, rzemieślnikami, kupcami oraz rolnikami, miasto pod przewodnictwem burmistrza wyemitowało własną walutę – wörgl schilling.

FRAIGELD - wolne pieniądze!

Pieniądz drukowany na kawałkach papieru w różnych nominałach 1, 5 i 10 schillingów, posiadał sztywny kurs wymiany: jeden schilling (narodowa waluta emitowana przez centralny bank Austrii) odpowiadał jednemu wörgl schillingowi. Nowa waluta funkcjonowała lokalnie i miała ujemne oprocentowanie tzw. *demurrage* – sugerowane przez Gesella jako podstawowy atrybut zdrowego pieniądza. Z końcem każdego miesiąca posiadacz dowolnego banknotu wörgl musiał za jego używanie dokonać opłaty w wysokości jednego procenta od nominału. Wpłata dokonywana w miejskiej kasie była potwierdzana stemplem na banknocie, tak by pieniądz mógł utrzymać ważność w nowym miesiącu.

Docelowo emisja miała wynieść 40 tys. schillingów, burmistrz doszedł jednak do wniosku, że tak niewielkie środki niczego nie zmieniają, co najwyżej zaspokoją część potrzeb mieszkańców, zostaną przez nich zakumulowane na cięższe czasy i nie wystarczą na sfinansowanie inwestycji miasta. Ostatecznie więc 40 tys. schillingów zdeponowano w banku jako zabezpieczenie projektu.

Pierwsza emisja komplementarnej waluty w kwocie 5 tys. schillingów pozwoliła rozpocząć projekt FRAIGELD (wolne pieniądze), zwany później *cudem Wörgl*. Stało się to 31 lipca 1932 r., w czasie gdy Europą wstrząsały wielkie niepokoje społeczne wynikające z rosnącego bezrobocia i wszechobecnej biedy.

Świat bez pośredników

Eksperyment wykazał skuteczność teorii Gesella. Miasto płaciło kopalni za węgiel, kopalnia wypłacała pensje

górnikom, górnicy regulowali swoje zobowiązania w lokalnych sklepach, sklepikarze dokonywali zakupów u rolników oraz rzemieślników, zaś ci oddawali zaległe podatki do kasy miasta. Wörgl mógł finansować inwestycje komunalne, budowa mostu, remonty drogi i szkoły stworzyły nowe miejsca pracy, likwidując bezrobocie jeszcze przed końcem 1932 r.

Lokalna społeczność odkryła nową definicję pieniądza jako krwioobiegu miejscowej gospodarki. Schillingi wörgl nie były wymienne, nie zmniejszała się więc ich ilość w obiegu, a ujemne oprocentowanie skutecznie zapobiegało odkładaniu waluty na cięższe czasy. Mieszkańcy wydawali szybko uzyskane pieniądze, zaspokajając wszystkie swoje podstawowe potrzeby życiowe. Jak ustalono, nowa waluta była obracana między uczestnikami rynku w czasie dużo krótszym niż tradycyjny państwowy pieniądz, nawet w 13 razy szybszej cyrkulacji.

Sklepiarze i rzemieślnicy Wörgl cieszyli się z niezwykłego wzrostu obrotów, co stymulowało tworzenie kolejnych miejsc pracy. Miasto wychodziło z wszechobecnej biedy, mogło sobie już pozwolić na realizację wyższych potrzeb cywilizacyjnych, także na rozwój kultury i sztuki. Mieszkańcy dokonywali wpłat na poczet podatków z wyprzedzeniem terminu ich wymagalności, inwestycje miejskie w związku z nadmiarem środków mogły być realizowane przed zaplanowanym czasem!

NIECO INNA HISTORIA PIENIĄDZA

Historia pieniądza sięga czasów Jezusowego *Kazania na górze* oraz dwóch tysięcy lat walki Kościoła z instytucją lichwy, czyli odsetka. Informacje dotyczące pieniądza znajdują się w *Biblii*, *Koranie* i świętej księdze judaizmu – *Torze*. Cała ta wiedza podciągana jest przez współczesnych uczonych jako religijny zabobon i nie podlega głębszym badaniom. Orędownicy globalnej waluty odsetkowej unikają odpowiedzi na podstawowe pytanie: skąd biorą się pieniądze na odsetki, przypisane do każdego wyprodukowanego (*ex nihilo*) nowego długu, jeśli nikt ich nie wprowadza do obiegu.

Lokalny, bezodsetkowy pieniądz ma dłuższą i bardziej szczytną historię. Fenickie pieniądze miały pełne pokrycie towarowe i ujemne oprocentowanie. Bezpośrednio przyczyniły się do rozkwitu cywilizacji nad Nilem. Brakteaty – monety biskupów weimarskich – były ujemnie oprocentowaną walutą, która pomiędzy 1130 r. a 1430 r. doprowadziła do niespotykanej aktywności gospodarczej oraz rozwoju kultury i sztuki na terenie dzisiejszych Niemiec.

Jak zdziwienie przegrało z faktami?

Wörgl stało się prawdziwą zieloną wyspą na oceanie szalejącego kryzysu, a jego sława szybko przekroczyła granice Austrii, sąsiednich Niemiec, a nawet Europy. Delegacje innych samorządów i państw dotkniętych kryzysem z wielkim zdziwieniem obserwowały rozkwit ekonomiczny miasta wywołany teoriami dotychczas lekceważonymi. Zestawienie monopolistycznego systemu emisji pieniądza z lokalnym oraz odsetkowość z ujemnym oprocentowaniem, wydawało się być poza percepcją zatwardziałych wyznawców ekonomii niedostatku.

Analitycy rynku, robiąc wielkie oczy, potwierdzali brak zjawisk inflacyjnych czy deflacyjnych, ich zdziwienie przegrywało z faktami. Odważny burmistrz w ciągu kilku miesięcy zlikwidował dotkliwe bezrobocie, w mieście zanikły niepokoje

społeczne oraz drobna przestępczość, zrealizowano inwestycje, na które przez lata nie posiadano wystarczających funduszy. Wörgl rozkwitał, powstały osiedla i skocznia narciarska, mieszkańcy mieli pracę, żyli spokojnie i dostatnio. Jednym słowem zdarzył się... CUD. Nic dziwnego, że w krótkim czasie 173 miasta w Austrii i w Niemczech rozpoczęły przygotowania do emisji lokalnej komplementarnej waluty...

Niestety projekt nie został zaakceptowany przez centralny bank Austrii, który – jak można domniemywać – dostrzegł w nim zagrożenie własnego monopolu – emisji pieniądza. Okazało się, że nowy system transakcyjny, aczkolwiek skuteczny i efektywny, nie jest ważny dla banku, który statutowo odpowiada za politykę monetarną państwa. 1 września 1933 r. zamknięto projekt Wörgl, a burmistrz Michael Unterguggenberger został postawiony przed Trybunałem Konstytucyjnym pod zarzutem wejścia w kompetencje banku emisyjnego i przyjmowania należności podatkowych w schillingach wörgl. W efekcie... bezrobocie i bieda wróciły do miasteczka jeszcze przed końcem 1933 r.

Lokalny projekt „MY”

Mimo dramatycznej ingerencji banku centralnego Austrii historia „cudu Wörgl” nie została zapomniana. W 1934 r., gdy kryzys zataczał coraz szersze kręgi w całej Europie, Werner Zimmermann i Paul Enz oraz czterestu innych przedsiębiorców w Zurychu rozpoczęło nowy projekt – WIR (*od niemieckiego słowa MY*). Główne założenie pokrywało się z systemem wdrażanym w Wörgl – emisja komplementarnej waluty służącej społeczeństwu, lokalnej i o ujemnym oprocentowaniu. Doświadczenia burmistrza Wörgl oraz dramatyczny ich finał pozwoliły na moderację nowego projektu w taki sposób, aby zapobiec problemom związanym z legalnością systemu transakcji.

- Po pierwsze – zrezygnowano z emisji papierowych substytutów pieniądza na rzecz kont rozliczeniowych zakładanych dla każdego uczestnika obrotu. WIR opierał się o zapisy na kontach i mechanizm księgowości rozliczeniowej.
- Po drugie – zrezygnowano z centralnego kredytowania i wypuszczania tzw. wolnych pieniędzy w rynek na rzecz systemu rozproszonego, w którym każdy z uczestników obrotu mógł stworzyć kredyt poprzez zadłużenie się na swoim koncie rozliczeniowym WIR. Powstawał wówczas zapis o wartości ujemnej, np. minus 100 franków WIR, oznaczający, że dysponent dokonał zakupu za 100 WIR franków i powinien dokonać sprzedaży za 100 WIR franków, by wyzerować konto.
- Po trzecie – system funkcjonował początkowo tylko w obrocie gospodarczym przedsiębiorców, osoby prywatne dopuszczono do WIR dopiero później.

- Po czwarte – alternatywny pieniądz nie był używany do regulowania należności podatkowych, które są obsługiwane pieniądzem narodowym CHF.
- Po piąte – formalnie organizowano WIR jedynie w ramach spółdzielni, gdzie wszyscy członkowie posiadają dostęp do informacji o bieżącym stanie alternatywnego systemu oraz współdecydują o strategii jego rozwoju. Utrzymanie podmiotu gospodarczego zapewniała opłata miesięczna pobierana od użytkowników jako ujemne oprocentowanie. W 1947 r. zrezygnowano z tzw. podatku *demurrage* na rzecz opłaty transakcyjnej, która stanowi przychód spółdzielni WIR.
- Po szóste – lokalność WIR jest realizowana jako narodowy system transakcyjny dla wszystkich małych przedsiębiorców w kraju.

Niechciana alternatywa

W pierwszym roku funkcjonowania projektu WIR przystąpiło do niego ponad 1000 przedsiębiorców. Mechanizm lokalnej, ich własnej waluty skutecznie zminimalizował negatywne skutki kryzysu. Spowolnienie w rozwoju systemu WIR miało miejsce tylko w okresie wojennym (1939–1945), dynamiczny wzrost trwał nieprzerwanie do

grudnia 2004 r., kiedy to licząca ponad 80 tys. uczestników organizacja, generująca miliardowe obroty doprowadziła do rejestracji własnego pieniądza jako drugiej waluty narodowej Szwajcarii.

Aktualnie, analizując wykaz narodowych walut istniejących na świecie w ramach ISO4217 w pozycji „Szwajcaria” odnajdujemy nie jedną, lecz trzy: CHF – frank szwajcarski, CHW – frank szwajcarski WIR i CHE – euro WIR.

Walutą WIR posługuje się obecnie w tym kraju ponad 20 proc. małych i średnich przedsiębiorców oraz znacząca część konsumentów. Być może stąd tak ekspansywna strategia banków szwajcarskich na międzynarodowych rynkach finansowych. Lokalna waluta generuje zjawisko nadpodaży waluty narodowej, którą trzeba wypożyczać za granicę, by cokolwiek na niej zarobić. Legiony wynawców pieniądza odsetkowego i globalnego ukrywają tę prostą zależność, nieustannie marginalizując znaczenie lokalnych walut.

Dariusz Brzozowiec – wieloletni pracownik oraz lider projektu Barter System Polska, praktyk w zakresie wdrażania alternatywnych systemów transakcyjnych. Tekst jest redakcyjnie przysposobionym zapisem fragmentu prezentacji podczas konferencji nt. *Systemy finansowe na rzecz społecznej gospodarki rynkowej. Świat – Europa – Polska*. Konferencję zorganizowała Krajowa Rada Spółdzielcza w dniach 27–28 czerwca 2012 r. w Warszawie.